

EKSPRESSI ARHIIV | Möödub 80 aastat märtsipommitamisest: operatsioon, mille eesmärk oli hävitada Eesti rahulikke elanikke

Õhurünnak Tallinnale algas 9. märtsi õhtul kell 19.45, ohvriks langesid suures osas lapsed, naised ja vanurid. Eestlaste vastupanu see terrorirünnak aga murda ei suutnud.

Eesti Ekspress taasavaldab märtsipommitamise 80. aastapäeval esmakordselt 2004. aastal ilmunud loo.

Veebruaris 1944 seisid Eesti üksused kindlalt oma positsioonidel Narva rindel ning vaatamata meeleheitlikele rünnakutele venelastel kaitseliine läbi murda ei õnnestunud. Kui meestest jagu ei saadud, mindi nende naiste ja laste kallale. Algas operatsioon, mille eesmärk oli hävitada Eesti rahulikke elanikke. Väiksemad rünnakud päädisid Tallinna ränga pommitamisega 9. märtsil 1944. Niisugune põletatud maa taktika polnud aga üksnes Moskvast pärit, vaid sündis lääneliitlaste nõu ja abiga. Eestlaste sihipärase hävitamise kavast andis selgelt märku juba Meriküla dessant 18. veebruaril 1944. Vangi langenud dessantnik Vladimir Kuznetsov tunnistas, et tema rühmaülem andis ühese käsu: "Niipea kui oleme maabunud vaenlase poolisel kaldal, on meie ülesandeks kõik hävitada, sest seal pole vene elanikkonda."

Mõrvakäsk täideti. 25. veebruaril ilmus ajalehes Eesti Sõna foto tapetud Meta Süvalepast ja tema lapsest. "Meriküla lumes lamab oma kaheaastase lapsega mõrvatud eesti naine. Mõlemad tapeti enamlaste maabumiskatse ajal Moskva käsul," kirjutab leht. Samal päeval mõrvasid punasõdurid ka Auveres kolm naist ning haavasid kaht last. Veebruari lõpus lendas Nõukogude lennuk üle Luunja koolimaja õue, kus parajasti mängisid lapsed. Lennuk avas pardarelvadest nende pihta tule, tabades surmavalt nelja viie- kuni kümneaastast last. See ei jäänud ainsaks juhtumiks, kus lennuk lapsi jahtis. 15. märtsi keskpäeval tulistas Vene lennuk Väätsa vallas koolist koju minevaid lapsi, kes õnneks jõudsid varjuda ja pihta ei saanud.

Inglased Tallinna kohal

Tallinna pommitamist analüüsid jõuab järeltulele, et pommitati peamiselt elamurajoone. Sama loeb välja toonastest ajalehtedest. "Seni leitud laipade järgi otsustades on enamlaste

ekspress.ee

Estonia teater
Teater

mõrtsukaliku õhurünnaku ohvriks langenud suures enamuses lapsed, naised ja vanakesed," kirjutas Eesti Sõna 16. märtsil. Niisiis ei olnud tegemist rünnakuga sõjaliste objektide pihta, vaid rahulike elanike vastu.

Märtsipommitamine meenutas seetõttu väga lääneliitlaste õhurünnakuid Saksamaa linnade vastu, kus hukkus väga palju tsiviilelanikke. See tekitas kohe kahtluse, et ka siin pole tegu üksnes venelastega.

"Tallinna suurpommitus ei saanud minu arvamuse järele olla venelaste ettevõtte, seda teostasid kas inglased oma lennukitega /---/ või siis teostasid seda venelased inglasi instruktorite abiga, igatahes jäi see ainulaadseks pommituseks. See teostati täiesti lääneliitlaste tava kohaselt Saksamaal: kõigepealt heitis juhtlennuk "jõulupuud" õhku, mis järgnevatele lennurünnakutele oli märgiks, kuhu massiliselt pilduda pomme ja tulesüütajaid, teiseks toimus see rünnak, nagu Saksamaal, kahe lainega," kirjutas Eesti Omavalitsuse juht Hjalmar Mäe oma mälestustes "Kuidas kõik teostus". Mäe ei olnud aga kaugeltki ainuke, kes nii arvas.

Paar aastat tagasi jutustas endine Eesti Julgeoleku Politsei (SD) ametnik Heldur Saar militaarajaloo uurijale Jüri Liimile, kuidas juba tol ööl saadi konkreetseid tõendeid inglaste osalemise kohta. "Meie õhutõrje või öölendurite tegutsemiste läbi tulistati üks inglise pommilennuk Mosquito põlema ja see prantsatas Ülemiste järve juures alla. Lenduril õnnestus langevarjuga alla hüpata, jäi õnneks ellu ja ei olnud isegi mitte vigastatud," rääkis Saar.

SD töötajad panid langevarju hõljumist tähele ja korraldasid haarangu, mille tulemusel võeti piloot vangi. "Meeste üllatuseks osutus selleks kaptenipagunitega Kanada naispiloot. Too ülekuulamistel tunnistas kõike puhtsüdamlikult üles, ka seda, et on kommunist."

Saar nimetas huvitavat fakti, et Tallinna pommitanud lennukite mootorimüra oli hoopis teistsugune. Mosquito allatulistamine lahendas selle mõistatuse. "Seega siis need uudse mootoriheliga lennukid olid inglaste Mosquitod, milliseid liitlasabi korras oli antud venelastele. Venemaal neil lendamist õpetasid inglastest instruktorid. Mainitud kanadalasest naispiloot aga oli esimese rünnakulaine lennukite üldjuht."

Kinnipüütud naislendurilt saadigi teada, milles täpselt seisnes inglaste abi Tallinna pommitamisel. "Pea iga selle rünnakulaine

eskadrilliga olid kaasas inglased instruktorid-navigaatorid. Nende ülesandeks oli spetsialistide tasemel kindlustada linna oluliste elupunktide hävitamine. "Tommide" ülesandeks oli ka "jõulupuude" allaviskamine õiges kohas. Taolised inglased instruktorid olid kaasas ka teises rünnakulaines, kuid vähem esimesest. Siis ei saanud enam eksida, lõõmav linn oli heaks orientiiriks, lendamine olematuks muutunud õhutõrje tõttu ohutu," kirjeldas Saar naispiloodi ülestunnistust.

Langevarjurite salgad ja diversandid

Rinde lähenedes Eesti piiridele saadeti siia üha rohkem parašütiste. 1943. aastal heideti lennukitelt alla juba mitmemehelisi langevarjurite salku. "Nad olid paremini kui enne varustatud toidumoonaga, relvade, raadiosaatejaamade ja lõhkeainetega. Neil kaasasolevad rahasummad tõusid kuni saja tuhande Saksa margani," kirjutas endine Eesti Vabariigi luureohvitser Villem Saarsen pärast sõda. Tema sõnul olid langevarjurid saanud "hea ettevalmistuse mitmes Vene erikoolis, tublide teadmistega lõhkeainete kasutamises ja sidepidamises raadioteel. Enamikus olid nad kommunistliku partei liikmed." Diversandid saadeti ka Tallinnasse aegsasti enne pommitamise algust. Tabatute ülekuulamistel saadi Saare sõnul teada, et "diversandid korjati põhiliselt kokku Leningradist, sealsest oblastist, Pihkva mailt ja Petserimaa venelaste hulgast". "Kuu aega koolitati neid pingsalt Leningradi lähistel. Siis imbusid nad üle rindejoone aegsasti Tallinna."

Nende ülesanne oli muuhulgas majade süütamine. Saare endine kolleeg julgeolekupolitseist Enn-Hillar Peeboste rääkis Liimile, et SD töötajad "märkasid, tegid kahjutuks ja arreteerisid paljusid Vene diversante, kes loopisid majadesse süütepudeleid.

Selliseid tegelasi lasti maha ka kohapeal. Tuli halastamatult likvideerida neid, kes meie kodusid põlema panid. Hiljem lasti neid maha ka Kalevi-Liival. Kalamajas Kalma sauna lähedal kihutas ühele sellisele süütajast puhvpükstes kirsamehele kuulid kerre hilisem väga tuntud keskmaajooksja Erich Veetõusme."

Saare väitel saadi elusalt kätte ligi sada süütajat, nende hulgas oli ka naine. Diversantidel oli teinegi ülesanne - nad pidid signaalrakettidega suunama lennukeid sihtmärkidele. Seda kinnitab ka Mäe oma mälestustes. Rünnaku koordineerijad aga ei jäänud lootma üksnes diversantidele. Kui Tallinn pommitamise algul "jõulupuudest" valgeks lõi, märgati siin-seal linna piiridel langevarjureid. "Langevarjureid visati alla diversantide

dubleerimise mõttes," ütles Saar.

Lisaks süütamistele kinnitab Tallinna kavakindlat hävitamist veel üks oluline fakt. Saare väitel kadus kohe pommitamise algul veevärgist vesi ja tuld polnud võimalik kustutada. "Hiljem selgus, et veevärgi peasõlm oli lõhatud, nagu ka elektrisüsteemide peakanal."

„Varemetest tõuseb kättemaks“

Õhurünnak Tallinnale algas 9. märtsi õhtul kell 19.45 ja selle esimene laine kestis kella 21.15ni. Kell üks öösel saabus linna kohale pommitajate teine laine ja pommirahe kestis kuni poole neljani hommikul. Õhurünnaku mõlemast lainest võttis osa ca 300 pommilennukit.

Selle lauspommitamise vastu oli linn kaitsetu, korralik õhutõrje puudus üldse. "Patareid seisis Rannavärava mäel, Kadriorus, Hipodroomil, Lasnamäel... Kui linna imbunud, varjus olnud ja endale vastavad sihtkohad välja valinud diversandid suunasid signaalraketid patareidele, jooksid sakslastest õhutõrjeväelased kibekähku laiali. Teisel lennukite lainel ei olnud enam karta midagi," kirjeldas olukorda Heldur Saar.

Päris kaotusteta venelased ei pääsenud. Kokku tulistasid õhutõrjeüksused ja ööhävitajate JU-88 viielennukiline eskadrill alla ligi 40 vaenlase pommitajat.

Pommitamise tulemused olid kohutavad. Hävisid Estonia teater, Niguliste kirik, hulk koolimaju ja kinosid. Kokku umbes 3000 maja. Hukkus 463 ja haavata sai 659 inimest. Eestlaste vastupanu see terrorirünnak murda ei suutnud. Järgmisel päeval märkasid tallinlased mahapõlenud Estonia müüridele suurte tähtedega maalitud teksti: "Varemetest tõuseb kättemaks."

Eestlaste vastupanu see terrorirünnak murda ei suutnud.

Linnas avati kiiresti sidumis- ja abistamispunkt, toitlustamispunktid, kodu kaotanutele anti peavarju kirikutes jm. Ajalehtedes ilmusid uudised noorte ennastsalgavast tööst nii kustutamisel kui ka päevadel pärast pommitamist. "Esiletõstmist väärrib teiste seas 12-aastane käskjalg Valdek Käär, kes kolm ööd ja päeva järgemööda oli väljas silmatäit magamata. Tahmane ja higine, jooksis ta mööda linna, kandes käske ja korraldusi ringi," kirjutas Eesti Sõna.

Pommitamine tõi siiski kaasa üldise hirmu ja paljud elanikud lahkusid linnast. "Voor voori järel lahkuvad Tallinna elanikud, keda ei seo linnaga otsesed ametiülesanded, linnast, et mitte olla märklauaks enamlikele mörvarlennukeile. Paljud neist

lahkujaist on viimse suure terrorirünnakuga kaotanud kõik, mida nad võisid omaks nimetada. Paljud on suutnud päästa ainult kõige hädavajalisema, paljud on jäänud seekord puutumata, kuid soovivad oma vara kindlamasse kohta viia," kirjeldas Eesti Sõna pommitamise järgset Tallinna.

Märtsi lõpul ilmus Nõukogude Liidu tagalas Rahva Hääles üleskutse eesti intelligentsile. Seal leidis käsitlemist ka Tallinna pommitamine:

"Tõsi, peame olema teadlikud, et viimane, otsustav võitlus meie armastatud sünnimaa sakslaste küüsisist vabastamisel on toonud ja toob raskeid ohvreid meie rahvale. Teame, et Tallinnas on õhurünnaku ajal saanud kannatada hooneid, mis on kallid igale eestlasele, eriti aga kunstitöölisele. Aga teame ka, nagu teiegi, et ainult meie kodumaal vägivaldselt pesitsevad sakslased on süüdi neis ohvrites. Kus metsa raiutakse, seal laastud lendavad!"
Purustatud majad ja hukkunud inimesed olid seega laastud.

Lugu ilmus esmakordselt 4. märtsil 2004

Estonia puiestee

varemetes [Estonia teater](#)

Harju tänav pärast pommitamist., TLM F 10231:6, Tallinna

Linnamuuseum, <https://www.muis.ee/museaalview/1190706>